

Konventionen om barnets rättigheter

Distr.: Allmänt
den 18 september 2019

Original: engelska

FN:s kommitté för barnets rättigheter

Allmän kommentar nr 24 (2019) om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet

I. Inledning

1. Denna allmänna kommentar ersätter den tidigare allmänna kommentaren nr 10 (2007) om barnets rättigheter inom rättskipning för unga lagöverträdare. Den speglar de förändringar som har skett sedan 2007 till följd av spridningen av internationella och regionala standarder, kommitténs rättspraxis, ny kunskap om barns och ungas utveckling och bevis på effektiva metoder, bland annat i fråga om reparativ rättvisa. Den speglar också farhågor om till exempel trenderna i fråga om den lägsta straffbarhetsåldern och den fortsatta användningen av frihetsberövande. Denna allmänna kommentar omfattar särskilda frågor, till exempel om barn som rekryteras och utnyttjas av icke-statliga väpnade grupper, inbegripet sådana som betecknas som terroristgrupper, och barn som lever i rättskipningssystem som baseras på sedvänja, tillämpas av ett urfolk eller ingår i andra icke-statliga rättskipningssystem.
2. Barn skiljer sig åt från vuxna i sin fysiska och psykiska utveckling. Dessa skillnader utgör grundvalen för barns lägre straffrättsliga ansvar och för ett separat system där barn behandlas på ett annat och mer individbaserat sätt. Det är bevisat att det är skadligt för barn att exponeras för det straffrättsliga systemet och att detta begränsar deras möjligheter att växa upp till ansvarstagande vuxna.
3. Kommittén bekräftar att det är ett legitimt mål för rättssystemet, inklusive rättskipning för barn, att bevara den allmänna säkerheten, men anser att konventionsstaterna bör uppnå detta mål genom fullständig respekt för och tillämpning av de vägledande och övergripande principer för rättskipning för barn som fastställs i konventionen. Precis som anges tydligt i 40 i konventionen bör varje barn som misstänks eller åtalas för eller har befunnits skyldigt att ha begått brott behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde. Det finns bevis för att förekomsten av brott som begås av barn tenderar att minska när man inför system som följer dessa principer.
4. Kommittén välkomnar de många insatser som har gjorts för att införa en rättskipning för barn som följer konventionen. De stater som har bestämmelser som bidrar till barns rättigheter i högre grad än de som anges i konventionen och i denna allmänna kommentar är berömvärda och vi påminner om att de i enlighet med artikel 41 i konventionen inte bör vidta åtgärder som innebär någon försämring. Rapporter från konventionsstaterna visar att det fortfarande krävs betydande investeringar i många konventionsstater för att uppfylla konventionen fullt ut, särskilt i fråga om förebyggande åtgärder, tidiga insatser, utveckling och genomförande av alternativa åtgärder, en tvärvetenskaplig strategi, lägsta straffbarhetsålder och minskad användning av frihetsberövande. Kommittén vill uppmärksamma konventionsstaterna på rapporten från den oberoende expert som leder FN:s globala undersökning om frihetsberövade barn (A/74/136), som har lämnats in i enlighet med generalförsamlingens resolution 69/157 och som kommittén tog initiativ till.
5. Under de senaste tio åren har internationella och regionala organ antagit flera förklaringar och riktlinjer för att främja tillgång till rättslig prövning och ett barnanpassat rättsväsende. Detta ramverk omfattar barn inom alla aspekter av rättssystemet, inklusive barn som är offer för eller vittnen till brott, barn i sociala omsorgsförfaranden och barn inför administrativa domstolar. Denna utveckling är visserligen värdefull men ligger utanför tillämpningsområdet för denna allmänna kommentar, som är inriktad på barn som misstänks eller åtalas för eller har befunnits skyldiga att ha begått brott.

II. Syfte och tillämpningsområde

6. Syftet med och tillämpningsområdet för denna allmänna kommentar är att
 - a) ge ett aktuellt överblickande av artiklarna och principerna i konventionen om barnets rättigheter och ge konventionsstaterna vägledning mot en helhetssyn på tillämpningen av rättskipning för barn genom system som främjar och skyddar barnets rättigheter,
 - b) på nytt betona vikten av förebyggande åtgärder och tidiga ingripanden, och av att skydda barns rättigheter i alla stadier i systemet,

c) främja viktiga strategier för att minska de särskilt skadliga effekterna av kontakt med det straffrättsliga systemet i enlighet med den växande kunskapen om barns utveckling, framför allt genom att

- i) införa en lämplig lägsta straffbarhetsålder och säkerställa att barn får en lämplig behandling oavsett om de är äldre eller yngre än den åldersgränsen,
- ii) utöka användningen av alternativ till formella rättsprocesser och av effektiva program för barn,
- iii) utöka användningen av andra åtgärder än frihetsberövande för att säkerställa att frihetsberövande av barn används som en sista utväg,
- iv) avskaffa användning av kroppslig bestraffning, dödsstraff och livstidsstraff,
- v) för de fåtal situationer där det är motiverat med frihetsberövande som en sista utväg, säkerställa att detta endast tillämpas för äldre barn, är strikt tidsbegränsat och är föremål för regelbunden prövning,

d) främja en förstärkning av systemen genom förbättrad organisation, kapacitetsuppbyggnad, uppgiftsinsamling, utvärdering och forskning,

e) ge vägledning om den senaste utvecklingen inom detta område, särskilt icke-statliga väpnade grupper rekrytering och utnyttjande av barn, inklusive grupper som betecknas som terroristgrupper, och barn som kommer i kontakt med rättskipningssystem som baseras på sedvänja, tillämpas av ett urfolk eller ingår i andra icke-statliga rättssystem.

III. Terminologi

7. Kommittén uppmantrar användning av icke-stigmatiserande språkbruk som rör barn som misstänks eller åtalas för eller har befunnits skyldiga att ha begått brott.

8. Nedan följer viktiga begrepp som används i denna allmänna kommentar:

- Lämplig vuxen: i situationer där föräldern eller vårdnadshavaren inte är tillgänglig som stöd för barnet bör konventionsstaterna ge en lämplig vuxen möjlighet att stödja barnet. En lämplig vuxen kan vara en person som utnämns av barnet och/eller av den behöriga myndigheten.
- Rättskipning för barn:¹ lagstiftning, normer och standarder, förfaranden, mekanismer och bestämmelser som är särskilt tillämpliga för, samt institutioner och organ som har inrättats för, att hantera barn som betraktas som lagöverträdare.
- Frihetsberövande: alla former av häktning eller fängslande eller placering av en person i offentlig eller privat vård, som personen inte får lämna som den vill, genom beslut av en rättslig, administrativ eller annan offentlig myndighet.²
- Alternativ hantering: åtgärder för att hantera barn utanför rättsväsendet vid någon tidpunkt före eller under de berörda förfarandena.
- Lägsta straffbarhetsålder: den åldersgräns under vilken barn enligt lag inte kan hållas straffrättsligt ansvariga.
- Frihetsberövande före rättegång: frihetsberövande från och med gripande fram till stadiet när en dom eller ett påföljdsbeslut föreligger, inbegripet frihetsberövande under rättegången.
- Reparativ rättvisa: varje process där brottsoffret, gärningspersonen och/eller alla andra enskilda personer eller samhällsmedborgare som påverkas av ett brott deltar aktivt tillsammans i lösningen av frågor som uppstår till följd av brottet, ofta med

¹ I den svenska versionen av denna allmänna kommentar används begreppet "rättskipning för barn" i stället för "rättskipning för unga lagöverträdare".

² Förenta Nationernas regler för skydd av frihetsberövade ungdomar (Havannareglerna), artikel 11 b.

hjälp av en rättvis och opartisk tredje part. En reparativ process kan till exempel innefatta medling, rådslag, förlikning och andra former av samråd (till exempel ”sentencing circles”).³

IV. Centrala delar i en övergripande strategi för rättskipning för barn

A. Förebyggande av brottslighet hos barn, inklusive tidiga ingripanden i fråga om barn som är yngre än den lägsta straffbarhetsåldern

9. Konventionsstaterna bör ta del av FN:s strategimallar och praktiska åtgärder för att avskaffa våld mot barn inom området för brottsförebyggande åtgärder och det straffrättsliga området (*United Nations Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Children in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice*) och jämförande nationell och internationell forskning om grundorsakerna till att barn hamnar i rättsliga förfaranden. Konventionsstaterna bör också bedriva egen forskning som kan ligga till grund för utformningen av en förebyggande strategi. Forskningen har visat att intensiva familje- och samhällsbaserade behandlingsprogram som är utformade för att skapa positiva förändringar i delar av de olika sociala sammanhang (hem, skola, samhälle, kamrater) som bidrar till barns allvarliga beteendesvårigheter minskar risken för att barn hamnar i rättssystemet. Förebyggande åtgärder och program för tidiga ingripanden bör vara inriktade på stöd till familjerna, särskilt familjer som befinner sig i utsatta situationer eller där det förekommer våld. Stöd bör ges till barn i riskzon, särskilt barn som slutar gå i skolan, utestängs eller på annat vis inte fullföljer sin utbildning. Att använda kamratstöd och att aktivt engagera föräldrar rekommenderas. Konventionsstaterna bör också utveckla samhällsförankrade tjänster och program som tillgodoser barns särskilda behov, problem, angelägenheter och intressen, och som ger lämplig rådgivning och ledning till familjerna.

10. Artikel 18 och 27 i konventionen bekräftar vikten av föräldrarnas ansvar för sina barns uppfostran, men konventionen ålägger samtidigt konventionsstaterna att ge nödvändigt stöd till föräldrar (eller andra omvårdare) då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran. Det finns ett samband mellan investeringar i tidig barnomsorg och utbildning och en lägre nivå av våld och brottslighet i framtiden. Detta kan påbörjas när barnet är mycket litet, till exempel med hembesöksprogram för att stärka föräldrarnas förmåga. Stödåtgärder bör baseras på den stora mängd information som finns om samhälls- och familjebaserade förebyggande program, till exempel program för att förbättra interaktionen mellan föräldrar och barn, partnerskap med skolor, positivt umgänge med kamrater samt kultur- och fritidsaktiviteter.

11. Tidiga insatser för barn som inte är straffmyndiga kräver barnvänliga och tvärvetenskapliga reaktioner på de första tecknen på ett beteende som, om barnet var straffmyndigt, skulle betraktas som ett brott. Evidensbaserade åtgärdsprogram bör utarbetas som inte enbart speglar de många psykosociala orsakerna till sådant beteende utan även de skyddande faktorer som kan stärka motståndskraften. Det måste göras en övergripande och tvärvetenskaplig bedömning av barnets behov innan ett ingripande sker. I allra första hand bör barn få stöd inom familjen och samhället. I de undantagsfall där det krävs en placering utanför hemmet, bör sådan alternativ omvårdnad helst ges i familjehem, även om det i vissa fall kan vara lämpligt med placering i vårdboende, för att tillhandahålla de professionella tjänster som krävs. Detta bör dock endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid och bör vara föremål för rättslig prövning.

12. I en systematisk förebyggande strategi ingår också att minimera att barn blir föremål för rättskipningssystemet genom att avkriminalisera mindre allvarliga överträdelser såsom skolfrånvaros, rymningar hemifrån, tiggeri eller att göra intrång, som ofta är ett resultat av fattigdom, hemlöshet eller våld i hemmet. Barn som är offer för sexuellt utnyttjande och unga som har sex med varandra baserat på samtycke betraktas ibland också som brottslingar.

³ *Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters*, punkt 2.

Sådana handlingar, som även kallas statusbrott, betraktas inte som brott om de begås av vuxna. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att avskaffa statusbrott i sin lagstiftning.

B. Ingreppanden i fråga om barn som är äldre än den lägsta straffbarhetsåldern⁴

13. Enligt artikel 40.3 b i konventionen ska konventionsstaterna vidta åtgärder för behandling av ärenden som rör barn utanför domstol när så är lämpligt. I praktiken kan dessa åtgärder i allmänhet delas in i två kategorier:

- a) åtgärder för att hantera barn utanför rättsväsendet vid någon tidpunkt före eller under de berörda förfarandena (alternativ hantering),
- b) åtgärder inom ramen för rättsliga förfaranden.

14. Kommittén påminner konventionsstaterna om att det är mycket viktigt att säkerställa att barnets mänskliga rättigheter och rättsliga skydd till fullo respekteras och skyddas under utförandet av dessa åtgärder.

Ingreppanden som undviker domstolsförfaranden

15. Åtgärder för att hantera ärenden som rör barn utan domstolsförfarande har införts i många system runt om i världen och kallas i allmänhet för alternativ hantering. Vid alternativ hantering behandlas ärenden utanför det formella straffrättsliga systemet, ofta inom ramen för program eller aktiviteter. Utöver att man undviker stigmatisering och registrering i brottsregister ger denna metod också goda resultat för barn, är förenlig med den allmänna säkerheten och har visats vara kostnadseffektiv.

16. Alternativ hantering bör vara förstahandsvalet för att hantera barn i de flesta fall. Konventionsstaterna bör fortlöpande utvidga antalet brott för vilka det går att använda alternativ hantering, även för allvarliga brott när så är lämpligt. Det bör finnas möjlighet att använda alternativ hantering så tidigt som möjligt efter kontakt med systemet och i olika stadier under hela processen. Alternativ hantering bör vara en integrerad del i rättskipningssystemen för barn och i enlighet med artikel 40.3 b i konventionen ska barnets mänskliga rättigheter och rättsliga skydd till fullo respekteras och skyddas i alla alternativa processer och program.

17. Kommittén överläter åt konventionsstaterna att besluta om den exakta utformningen av och innehållet i åtgärderna för alternativ hantering, och att vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för att genomföra dem. Kommittén konstaterar att det har utarbetats en rad olika samhällsbaserade program, till exempel samhällstjänst, övervakning och vägledning av utsedda tjänstemän, familjerådslag och andra alternativ för reparativ rättvisa, inklusive ersättning till brottsoffer.

18. Kommittén understryker följande:

- a) Alternativ hantering bör endast användas när det finns övertygande bevis för att barnet begick det påstådda brottet, att han eller hon av egen fri vilja medger ansvar utan skrämsel eller påtryckning, och att medgivandet inte kommer att användas mot barnet i något eventuellt påföljande domstolsförfarande.
- b) Barnets frivilliga medgivande till den alternativa hanteringen bör baseras på tillräcklig och specifik information om åtgärdens art, innehåll och tidslängd, och om vilka följderna blir om barnet inte samarbetar eller om åtgärden inte slutförs.
- c) Lagen bör ange i vilka fall en alternativ åtgärd är möjlig och polisens, åklagarens eller andra statliga myndigheters beslut om detta bör regleras och kunna prövas. Alla statliga tjänstemän och aktörer som deltar i processen för alternativ hantering bör få den utbildning och det stöd som behövs.

⁴ Se även avsnitt IV.E.

d) Barnet måste ges möjlighet att få juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp i fråga om den alternativa åtgärd som erbjuds av de behöriga myndigheterna och om möjligheten till omprövning av åtgärden.

e) Alternativa åtgärder bör inte omfatta frihetsberövande.

f) Fullföljandet av den alternativa åtgärden bör resultera i att ärendet läggs ned definitivt och slutgiltigt. Även om konfidentiella uppgifter om den alternativa hanteringen kan bevaras för administrativa syften och omprövningssyften eller för utrednings- och forskningssyften, bör de inte betraktas som brottmålsdomar eller leda till registrering i brottsregister.

Åtgärder inom ramen för rättsliga förfaranden (innan en dom föreligger)

19. När behörig myndighet inleder ett domstolsförfarande är principerna om en rättvis rättegång tillämpliga (se avsnitt D nedan). Rättskipningssystemet för barn bör ge goda möjligheter att vidta sociala åtgärder eller utbildningsinsatser, och begränsa användningen av frihetsberövande, från och med gripandet, under hela förfarandet och i domen. Konventionsstaterna bör ha en övervakningsmyndighet eller liknande myndighet med välutbildad personal för att säkerställa maximal och effektiv användning av åtgärder såsom vägledning och tillsyn, övervakning, tillsyn i det egna lokalsamhället eller dagcenter med anmälningsplikt, samt möjlighet till tidig frigivning.

C. Ålder och rättskipning för barn

Lägsta straffbarhetsålder

20. Barn som inte är straffmyndiga när de begår en lagöverträdelse kan inte hållas ansvariga i ett straffrättsligt förfarande. Barn som är straffmyndiga när de begår en lagöverträdelse men som inte har fyllt 18 år kan åtalas formellt och bli föremål för rättsliga förfaranden inom rättskipningssystemet för barn, helt i enlighet med konventionen. Kommittén påminner konventionsstaterna om att den relevanta åldern är åldern vid den tidpunkt då lagöverträdelsen begicks.

21. Enligt artikel 40.3 i konventionen ska konventionsstaterna fastställa en lägsta straffbarhetsålder, men i artikeln anges inte vilken ålder detta är. Mer än 50 konventionsstater har höjt den lägsta straffbarhetsåldern efter att ha ratificerat konventionen och den vanligaste lägsta straffbarhetsåldern internationellt är 14 år. Rapporter från konventionsstaterna tyder dock på att vissa stater fortfarande har en oacceptabelt låg lägsta straffbarhetsålder.

22. Dokumenterade belägg i fråga om barns utveckling och neurovetenskap visar att mognad och förmåga till abstrakta resonemang fortfarande utvecklas hos barn i åldern 12–13 år, eftersom deras frontallober fortfarande utvecklas. Därför är det inte sannolikt att de kan förstå konsekvenserna av sitt agerande eller förstå straffrättsliga förfaranden. Dessutom påverkas de av att de kommer in i ungdomsåren. Som kommittén påpekar i sin allmänna kommentar nr 20 (2016) om genomförandet av barnets rättigheter under ungdomsåren är ungdomsåren ett unikt definierande stadium i livet som kännetecknas av snabb utveckling av hjärnan, vilket påverkar risktagande, vissa typer av beslutsfattande och förmågan till impulskontroll. Konventionsstaterna uppmanas att ta del av de senaste vetenskapliga rönen och att höja sin lägsta straffbarhetsålder i enlighet med dem, till minst 14 års ålder. De utvecklings- och neurovetenskapliga beläggen tyder dessutom på att unga människors hjärnor fortsätter att mogna även efter tonåren, vilket påverkar vissa typer av beslutsfattande. Därför vill kommittén berömma de konventionsstater som har en högre lägsta straffbarhetsålder, till exempel 15 eller 16 år, och uppmanar konventionsstaterna att under inga omständigheter sänka den lägsta straffbarhetsåldern, i enlighet med artikel 41 i konventionen.

23. Kommittén är medveten om det visserligen är viktigt att fastställa en rimligt hög lägsta straffbarhetsålder, men att en effektiv strategi också är beroende av hur varje konventionsstat hanterar barn som är yngre eller äldre än den lägsta straffbarhetsåldern. Kommittén kommer att fortsätta att granska detta i sina genomgångar av konventionsstaternas rapporter. Barn som

inte är straffmyndiga ska få stöd och tjänster i enlighet med sina behov av de lämpliga myndigheterna och bör inte betraktas som barn som har begått brott.

24. Om det inte finns något åldersbevis och det inte kan fastställas att barnet har uppnått den lägsta straffbarhetsåldern, ska barnet ges tvivelsmålets fördel och barnet ska inte hållas straffrättsligt ansvarigt.

System med undantag från den lägsta straffbarhetsåldern

25. Kommittén uttrycker sin oro över bruket att tillåta undantag från en lägsta straffbarhetsålder i fall då barnet till exempel anklagas för att ha begått ett allvarligt brott. Sådana metoder införs vanligen som svar på påtryckningar från allmänheten och baseras inte på en rationell kunskap om barns utveckling. Kommittén rekommenderar starkt att konventionsstaterna avskaffar sådana metoder och fastställer en standardiserad lägsta straffbarhetsålder under vilken barn inte kan inte hållas ansvariga i ett straffrättsligt förfarande, utan undantag.

System med två lägsta straffbarhetsåldrar

26. Flera stater tillämpar två lägsta straffbarhetsåldrar (till exempel 7 och 14 år) under presumptionen att ett barn som har uppnått den lägre minimiåldern men inte den högre saknar straffrättsligt ansvar om det inte kan bevisas att barnet har uppnått nödvändig mognad. Detta system var ursprungligen avsett som ett skydd, men har i praktiken inte visat sig vara det. Även om det finns visst stöd för tanken på en individualiserad bedömning av straffrättsligt ansvar har kommittén noterat att detta lämnar stort utrymme för godtycke i domstolen och leder till diskriminerande metoder.

27. Konventionsstaterna uppmanas att fastställa en lämplig lägsta ålder och säkerställa att en sådan rättslig reform inte försämrar läget i fråga om den lägsta straffbarhetsåldern.

Barn som saknar straffrättsligt ansvar på grund av försenad utveckling eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

28. Barn med försenad utveckling eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (till exempel autismspektrumtillstånd, fetala alkoholspektrumstörningar eller förvärvad hjärnskada) bör inte alls omfattas av rättskipningssystemet för barn, även om de har uppnått den lägsta straffbarhetsåldern. Om dessa barn inte utesluts automatiskt bör de bedömas individuellt.

Tillämpning av rättskipning för barn

29. Rättskipningssystemet för barn bör tillämpas på alla barn som vid tidpunkten då brottet begås har uppnått den lägsta straffbarhetsåldern men som ännu inte har fyllt 18 år.

30. Kommittén rekommenderar att de konventionsstater som begränsar tillämpligheten av sitt rättskipningssystem för barn till att gälla barn under 16 år (eller yngre), eller som genom undantag tillåter att vissa barn behandlas som vuxna lagöverträdare (till exempel på grund av brottskategori), ändrar sina lagar för att säkerställa att deras rättskipningssystem för barn tillämpas fullt ut på ett icke-diskriminerande sätt för alla som vid tidpunkten då brottet begås ännu inte har fyllt 18 år (se även allmän kommentar nr 20, punkt 88).

31. Rättskipningssystem för barn bör också skydda barn som var under 18 när brottet begicks men som fyller 18 under rättegången eller det straffrättsliga förfarandet.

32. Kommittén uppskattar att vissa konventionsstater tillåter att rättskipningssystemet för barn tillämpas för personer som är 18 år och äldre, antingen som en allmän regel eller undantagsvis. Denna strategi är förenlig med de utvecklings- och neurovetenskapliga belägg som visar att hjärna fortsätter att utvecklas upp i tjugooårsåldern.

Födelsebevis och fastställande av ålder

33. Ett barn som saknar födelsebevis bör snabbt och utan kostnad få ett sådant utfärdat av staten närhelst det behöver bevisa sin ålder. Om det inte finns något åldersbevis i form av ett födelsebevis bör myndigheten godkänna all dokumentation som kan bevisa åldern, till

exempel födelseanmälan, utdrag ur födelseregister, dopintyg eller motsvarande handlingar eller skolbetyg. Dokumenten bör betraktas som äkta om inte motsatsen kan bevisas. Myndigheterna bör tillåta intervjuer med eller vittnesmål från föräldrar i fråga om åldern, eller tillåta intyg från lärare eller religiösa ledare eller samhällsledare som känner till barnets ålder.

34. Först om dessa åtgärder inte lyckas kan det göras en bedömning av barnets fysiska och psykiska utveckling som utförs av specialiserade barnläkare eller andra yrkesutövare som har kompetens i fråga om att bedöma olika utvecklingsaspekter. Sådana bedömningar bör utföras snabbt och på ett sätt som är anpassat efter ålder, kön och kultur, inklusive intervjuer med barn och föräldrar eller omvårdare på ett språk som barnet förstår. Konventionsstaterna bör avstå från att enbart använda medicinska metoder som bland annat baseras på ben- och tandanalyser, eftersom dessa ofta är felaktiga på grund av stora felmarginaler och dessutom kan vara traumatiska. Den minst invasiva bedömningsmetoden bör användas. Om bevisen inte är avgörande ska barnet eller den unga personen ges tvivelsmålets fördel (benefit of the doubt).

Fortsatta åtgärder inom ramen för rättskipning för barn

35. Kommittén rekommenderar att barn som fyller 18 innan ett program för alternativ hantering eller åtgärder utan eller med frihetsberövande fullföljts, ska få fullfölja programmet, åtgärden eller straffet och inte förflyttas till center för vuxna.

Brott som har begåtts före och efter 18 års ålder och brott som har begåtts tillsammans med vuxna

36. I fall då en ung person begår flera brott, varav några sker före och några efter 18 års ålder, bör konventionsstaterna överväga att föreskriva processuella regler som gör det möjligt att tillämpa rättskipningssystemet för barn på samtliga brott när det finns rimliga skäl för detta.

37. I fall där ett barn begår ett brott tillsammans med en eller flera vuxna är reglerna för rättskipningssystemet för barn tillämpliga på barnet, oavsett om gärningspersonerna provas gemensamt eller enskilt.

D. Garantierna för en rättvis rättegång

38. Artikel 40.2 i konventionen innehåller en viktig förteckning över rättigheter och garantier som ska säkerställa att alla barn får en rättvis behandling och rättegång (se även artikel 14 i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter). Det bör påpekas att detta är miniminormer. Konventionsstaterna kan och bör införa och uppfylla högre normer.

39. Kommittén vill betona att fortlöpande och systematisk utbildning av yrkesutövare inom rättskipningssystemet för barn är avgörande för att dessa garantier ska upprätthållas. Dessa yrkesutövare bör kunna arbeta i tvärvetenskapliga grupper och bör vara väl insatta i barnets och tonåringens fysiska, psykologiska, mentala och sociala utveckling, liksom i de särskilda behoven hos de mest utsatta barnen.

40. Det behövs skyddsmekanismer mot diskriminering redan från den första kontakten med det straffrättsliga systemet och under hela rättegången och det krävs aktiva åtgärder mot diskriminering av någon grupp av barn. Framför allt bör hänsyn tas till kön, särskilt i fråga om flickor och barn som diskrimineras på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Det bör göras anpassningar för barn med funktionsnedsättningar, vilket kan omfatta fysisk tillgång till domstolen och andra byggnader, stöd till barn med psykosociala funktionsnedsättningar, hjälp med kommunikation och med att läsa handlingar, samt anpassningar av förfaranden för vittnesmål.

41. Konventionsstaterna bör införa lagstiftning och säkerställa metoder som skyddar barnets rättigheter från och med första kontakten med systemet, inklusive när barnet stoppas, varnas eller grips, befinner sig i förvar hos polis eller andra rättsvårdande myndigheter, under transporter till och från polisstationer, häkte och domstolar samt under förhör, visiteringar

och provtagning för bevis. Var barnet befinner sig och hur barnet mår bör dokumenteras under alla stadier och förfaranden.

Rättskipning för barn utan retroaktiv verkan (artikel 40.2 a)

42. Inget barn får hållas skyldig för en handling eller underlåtenhet som vid den tidpunkt då den begicks inte utgjorde brott enligt nationell eller internationell rätt. Konventionsstater som utvidgar sina straffrättsliga bestämmelser för att förhindra och bekämpa terrorism bör säkerställa att dessa förändringar inte leder till retroaktiv eller oavsiktlig bestraffning av barn. Inget barn bör dömas till ett högre straff än det som var tillämpligt då brottet begicks. Om det görs en lagändring som föreskriver ett lindrigare straff efter det att brottet begåtts, bör barnet dock gagnas av denna ändring.

Oskuldspresumtionen (artikel 40.2 b i)

43. Oskuldspresumtionen innebär att bevisbördan ligger på åklagaren, oavsett brottets art. Tvivelsmålet ska vara till barnets fördel och barnet är skyldigt endast om anklagelserna har bevisats bortom rimligt tvivel. Att barn uppträder på ett misstänkt sätt bör inte leda till antaganden om skuld, eftersom beteendet kan bero på bristande förståelse för processen, omognad, rädsla eller andra skäl.

Rätten att bli hörd (artikel 12)

44. I punkterna 57–64 i allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd förklarade kommittén barnets grundläggande rätt att bli hörd i samband med rättskipning för barn.

45. Barn har rätt att bli hörd direkt, och inte enbart genom en företrädare, i alla steg i förfarandet, från och med den första kontakten. Barnet har rätt att tiga och det bör inte dras några negativa slutsatser när barn väljer att inte yttra sig.

Aktivt deltagande i förhandlingarna (artikel 40.2 b iv)

46. Ett straffmyndigt bör anses ha förmåga att delta under hela rättskipningsprocessen för barn. För att delta aktivt behöver ett barn få hjälp av alla yrkesverksamma att förstå anklagelserna och möjliga konsekvenser och alternativ för att kunna rådgöra med biträdet, bestrida vittnesuppgifter, redogöra för händelserna och fatta lämpliga beslut om bevis, vittnesmål och den påföljd som ska utdömas. Förhandlingarna bör ske på ett språk som barnet förstår helt och hållet. I annat fall ska en tolk tillhandahållas kostnadsfritt. Förhandlingarna bör ske i en anda av förståelse, så att barnet får delta fullt ut. Utvecklingen inom barnvänlig rättskipning ger belägg för att man bör använda ett barnvänligt språk i alla skeden, utforma förhörssrum och domstolar på ett barnvänligt sätt, erbjuda stöd av lämpliga vuxna, inte använda domstolskåpor och liknande klädsel som kan vara skrämmande, och anpassa förfaranden, även genom anpassning för barn med funktionsnedsättningar.

Snar och direkt underrättelse om anklagelsen/anklagelserna (artikel 40.2 b ii)

47. Varje barn har rätt att underrättas snarast och direkt (eller⁵ genom sin förälder eller vårdnadshavare när så är lämpligt) om anklagelserna mot sig. Snarast betyder så snart som möjligt efter barnets första kontakt med rättsväsendet. Man bör inte underlåta att informera föräldrarna med hänvisning till bekvämlighet eller resurser. Barn som får en alternativ hantering i anklagelsestadiet behöver förstå sina rättsliga alternativ och det rättsliga skyddet bör respekteras fullt ut.

48. Myndigheterna bör säkerställa att barnet förstår anklagelserna, alternativen och förfarandena. Det räcker inte att ge barnet ett officiellt dokument, utan det behövs en muntlig förklaring. Även om barnet bör få hjälp av en förälder eller lämplig vuxen att förstå eventuella dokument bör myndigheterna inte överlåta åt dessa personer att förklara anklagelserna.

⁵ I konventionen använder man 'och', men i den allmänna kommentaren på engelska används 'eller'

Juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp (artikel 40.2 b ii)

49. Konventionsstaterna bör säkerställa att barnet garanteras juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp från början av förfarandena, vid förberedelse och framläggande av sitt försvar och tills alla överklaganden och/eller prövningar är genomförda. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att dra tillbaka eventuella reservationer med avseende på artikel 40.2 b ii.

50. Kommittén är fortfarande oroad över att många barn åtalas för brott inför rättsliga, administrativa eller andra offentliga myndigheter och frihetsberövas utan att ha haft ett juridiskt biträde. Kommittén konstaterar att enligt artikel 14.3 d i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter är rätten till ett juridiskt biträde en minimigaranti i det straffrättsliga systemet för alla personer och detta bör i samma utsträckning gälla barn. Enligt den artikeln tillåts en person visserligen att försvara sig själv, men i varje mål där rättvisans intresse kräver det, ska personen få sig anvisad ett juridiskt biträde.

51. Därför är kommittén oroad över att barn erbjuds ett sämre skydd än vad internationell rätt garanterar för vuxna. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna tillhandahåller kostnadsfritt juridiskt biträde för alla barn som anklagats för brott inför rättsliga, administrativa eller andra offentliga myndigheter. Rättskipningssystem för barn bör inte tillåta att barn avsäger sig juridiskt biträde, om inte beslutet att avstå från biträdet görs frivilligt och under opartisk rättslig övervakning.

52. Om barn placeras i program, eller befinner sig i ett system som inte leder till en dom, registrering i brottsregister eller frihetsberövande, kan ”annan lämplig hjälp” av välutbildade tjänstemän vara en godtagbar form av stöd, även om stater som kan tillhandahålla juridiskt biträde för barn under alla förfaranden bör göra det i enlighet med artikel 41. När annan lämplig hjälp är godtagbar måste den person som tillhandahåller hjälpen ha tillräckliga kunskaper om de rättsliga aspekterna av barnets rättsprocess och få lämplig utbildning.

53. I enlighet med vad som krävs enligt artikel 14.3 b i den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter måste det finnas tillräcklig tid och möjlighet att förbereda försvaret. Enligt konventionen om barnets rättigheter ska sekretessen i kommunikationen mellan barnet och dess juridiska biträde eller annat biträde garanteras (artikel 40.2 b vii) och barnets rätt till skydd mot ingripanden i sitt privatliv och sin korrespondens ska respekteras (artikel 16).

Beslut utan dröjsmål och föräldrars eller vårdnadshavare medverkan (artikel 40.2 b iii)

54. Kommittén upprepar att den tid som förflyter mellan brottet och avslutandet av förfarandet bör vara så kort som möjligt. Ju längre tid som förflyter, desto mer sannolikt är det att reaktionen inte ger önskat resultat.

55. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna fastställer och tillämpar tidsgränser för hur lång tid som får gå mellan det att brottet begås och slutförandet av förundersökningen, beslutet av åklagare (eller annan behörig myndighet) om att väcka åtal mot barnet, och det slutliga avgörandet och beslutet av domstolen eller annan behörig myndighet. Dessa tidsgränser bör vara kortare än de som gäller för vuxna men samtidigt måste rättssäkerhetsgarantier till fullo kunna respekteras. Liknande korta tidsfrister bör gälla för alternativa åtgärder.

56. Föräldrar eller vårdnadshavare bör närvara under förhandlingarna. Domaren eller den behöriga myndigheten kan emellertid på begäran av barnet, eller barnets juridiska biträde eller annat lämpligt biträde, besluta att begränsa, inskränka eller utesluta föräldrarnas närvaro i förhandlingarna om det är för barnets bästa.

57. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna i lag uttryckligen föreskriver att föräldrar eller vårdnadshavare i största möjliga utsträckning ska närvara under förhandlingarna eftersom de kan ge barnet psykiskt och känslomässigt stöd och bidra till effektiva resultat. Kommittén erkänner också att många barn lever informellt med släktingar som varken är föräldrar eller vårdnadshavare och att lagstiftningen bör anpassas så att de

verkliga omvårdarna kan bistå barnet under förhandlingarna, om föräldrarna inte kan göra det.

Rätt att inte vittna mot sig själv (artikel 40.2 b iv)

58. Konventionsstaterna måste se till att ett barn inte tvingas att avge vittnesmål eller att erkänna sig skyldigt. Tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling för att framtvunga ett medgivande eller erkännande utgör en allvarlig kränkning av barnets rättigheter (artikel 37 a). Inget sådant medgivande eller erkännande får godtas som bevis (konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, artikel 15).

59. Det är inte tillåtet att pressa ett barn till ett medgivande eller till att vittna mot sig självt. Begreppet ”tvingas” bör tolkas brett och inte begränsas till fysiskt våld. Risken för ett falskt erkännande kan öka beroende på barnets ålder och utveckling, barnets bristande förståelse, rädslan för okända konsekvenser, eller antydning om möjligt fängslande, liksom av förhörets längd och omständigheter.

60. Barnet måste ha tillgång till juridiskt biträde eller annan lämplig hjälp och bör ha stöd av en förälder, vårdnadshavare eller annan lämplig vuxen under förhör. När domstolen eller annat rättsligt organ bedömer frivilligheten och trovärdigheten i ett barns medgivande eller erkännande bör den ta hänsyn till alla faktorer, däribland barnets ålder och mognad, längden av förhör eller frihetsberövandet, samt huruvida juridiskt biträde eller annat stöd och förälder/föräldrar eller lämplig vuxen närvarar. Poliser och andra utredande myndigheter bör vara väl utbildade för att undvika förhörsteknik och förhörsmetoder som kan resultera i påtvingade eller otillförlitliga erkännanden eller vittnesmål, och audiovisuell teknik bör användas när så är möjligt.

Inkallelse och förhör av vittnen (artikel 40.2 b iv)

61. Barn har rätt att förhöra vittnen som vittnar mot dem och att inkalla vittnen till stöd för sitt försvar. Förfaranden inom rättskipning för barn bör underlätta barnets delaktighet på lika villkor, med juridiskt biträde.

Rätten till omprövning eller rätten att överklaga (artikel 40.2 b v)

62. Barnet har rätt att få ett beslut enligt vilket han eller hon befins skyldig eller påföljderna av det beslutet omprövade av en högre behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ. Denna rätt till omprövning är inte begränsad till de allvarligaste brotten. Konventionsstaterna bör överväga att införa automatiska prövningsåtgärder, särskilt i fall som leder till registrering i brottsregistret eller frihetsberövande. Tillgång till rättslig prövning måste dessutom tolkas i vidare bemärkelse och möjliggöra omprövningar eller överklaganden av alla processuella eller materiella fel, och säkerställa att det finns effektiva rättsmedel tillgängliga.⁶

63. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna drar tillbaka eventuella reservationer med avseende på artikel 40.2 b v.

Tolkhjälp utan kostnad (artikel 40.2 b vi)

64. Om ett barn inte kan förstå eller tala det språk som används inom rättskipningssystemet för barn har det rätt att utan kostnad få hjälp av tolk under alla stadier av förfarandet. Dessa tolkar bör ha utbildats i att arbeta med barn.

65. Konventionsstaterna bör tillhandahålla lämpligt och effektivt stöd av välutbildade yrkesutövare till barn som upplever kommunikationshinder.

Fullständig respekt för privatlivet (artikel 16 och 40.2 b vii)

66. Barnets rätt att få sitt privatliv till fullo respekterat under alla stadier i förfarandet i enlighet med artikel 40.2 b vii bör läsas tillsammans med artiklarna 16 och 40.1.

⁶ FN:s råd för mänskliga rättigheter, resolution 25/6.

67. Konventionsstaterna bör respektera regeln att förhandlingar i samband med rättskipning för barn bör ske inom stängda dörrar. Undantagen bör vara mycket begränsade och tydligt fastställda i lag. Om utslaget och/eller domen tillkännages offentligt vid ett domstolssammanträde bör barnets identitet inte röjas. Dessutom innebär rätten till privatliv att domstolshandlingar och protokoll om barnet bör vara konfidentiella och otillgängliga för tredje part, förutom för dem som är direkt inblandade i utredningen av och dömandet eller beslutandet i målet.

68. Rapporter om rättspraxis som rör barn bör vara anonyma och sådana rapporter som offentliggörs på internet bör följa denna regel.

69. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna avstår från att föra in uppgifter om ett barn, eller om en person som var ett barn när brottet begicks, i några offentliga brottsregister. Införandet av sådana uppgifter i andra register som inte är offentliga men som försvårar möjligheter till återanpassning bör undvikas.

70. Kommittén menar att det bör finnas ett livslångt skydd mot publicering om brott som har begåtts av barn. Anledningen till denna regel om icke-publicering och till att den ska gälla även efter det att barnet har fyllt 18 år är att en publicering leder till fortsatt stigmatisering som sannolikt får en negativ inverkan på möjligheterna till utbildning, arbete, bostad eller säkerhet. Detta försvårar barnets återanpassning och möjligheter att ta på sig en konstruktiv roll i samhället. Därför bör konventionsstaterna säkerställa att den allmänna regeln är ett livslångt sekretessskydd i fråga om alla typer av medier, däribland sociala medier.

71. Kommittén rekommenderar även att konventionsstaterna inför regler som möjliggör att namnet på ett barn som begått brott automatiskt avlägsnas ur brottsregistret när barnet uppnår 18 års ålder, eller att det i vissa undantagsfall kan avlägsnas efter en oberoende prövning.

E. Åtgärder⁷

Alternativ hantering under hela förfarandet

72. Beslutet att inleda ett rättskipningsförfarande för ett barn innebär inte att barnet måste genomgå en formell domstolsprocess. I enlighet med vad som påpekas i avsnitt IV.B ovan, betonar kommittén att de behöriga myndigheterna, i de flesta stater åklagaren, fortlöpande bör undersöka möjligheterna att undvika en domstolsprocess eller dom genom alternativ hantering och andra åtgärder. Alternativa åtgärder bör med andra ord erbjudas så tidigt som möjligt, innan en rättegång inleds, och finnas tillgängliga under hela förfarandet. Under förfarandet med att erbjuda alternativ bör barnets mänskliga rättigheter och rättsligt skydd till fullo respekteras, med hänsyn till att alternativa åtgärder kan vara krävande till sin utformning och längd och att juridiskt eller annat lämpligt biträde därför är nödvändigt. Alternativ hantering bör presenteras för barnet som ett sätt att tills vidare skjuta upp den formella domstolsprocessen, och att den kommer att läggas ned om det alternativa programmet genomförs på ett tillfredsställande sätt.

Barndomstolens åtgärder⁸

73. När förfarandet har genomförts helt i enlighet med artikel 40 i konventionen (se avsnitt IV.D) fattas ett beslut om åtgärder. Lagstiftningen bör erbjuda en rad möjliga åtgärder som inte innebär frihetsberövande och uttryckligen prioritera användningen av sådana åtgärder för att säkerställa att frihetsberövande endast används som en sista utväg och för kortast lämpliga tid.

74. Det finns omfattande erfarenhet av användning och tillämpning av andra åtgärder än frihetsberövande, däribland åtgärder för reparativ rättvisa. Konventionsstaterna bör utnyttja denna erfarenhet och utveckla och genomföra sådana åtgärder genom att anpassa dem till sin

⁷ Se även avsnitt IV.B.

⁸ I Sverige finns inga barndomstolar. I originalkommentaren på engelska hänvisas till 'Dispositions by the child justice court'

egen kultur och tradition. Åtgärder som innebär straffarbete eller tortyr eller omänsklig och förnedrande behandling ska vara uttryckligen förbjudna och straffbara.

75. Kommittén upprepar att kroppslig bestraffning som påföljd är en kränkning av artikel 37 a i konventionen som förbjuder alla former av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (se även kommitténs allmänna kommentar nr 8 (2006) om barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrande former av bestraffning).

76. Kommittén betonar att reaktionen på ett brott alltid bör stå i proportion inte bara till brottets omständigheter och svårighetsgrad, utan även till personliga omständigheter (barnets ålder, mindre straffrättsliga ansvar, omständigheter och behov, inbegripet dess psykiska hälsobehov när så är lämpligt), liksom till samhällets olika behov, i synnerhet de långsiktiga. Ett rent bestraffande synsätt strider mot de principer för rättskipning för barn som uttrycks i artikel 40.1 i konventionen. När barn har begått allvarliga brott kan åtgärder som står i proportion till förövarens omständigheter och brottets svårighetsgrad övervägas, inklusive hänsyn till behovet av allmän säkerhet och sanktioner. Det bör ges tyngd åt att vad som bedöms vara barnets bästa beaktas i första hand, liksom behovet av att främja barnets återanpassning till samhället.

77. Kommittén är medveten om att frihetsberövande är skadligt för barn och ungdomar och om dess negativa konsekvenser för deras möjligheter till en lyckad återanpassning. Därför rekommenderar kommittén att konventionsstaterna inför ett maxstraff för barn som anklagas för brott som speglar principen om "kortast lämpliga tid" (konventionen om barnets rättigheter, artikel 37 b).

78. Obligatoriska minimipåföljder är inte förenliga med proportionalitetsprincipen för rättskipning för barn eller med kravet på att frihetsberövande ska användas som en sista utväg och under kortast lämpliga tid. Domstolar som dömer barn bör utgå från ett oskrivet blad. Även godtyckliga system för minimistraff förhindrar en korrekt tillämpning av internationella normer.

Förbud mot dödsstraff

79. Artikel 37 a i konventionen speglar det sedvanliga förbudet i internationell rätt mot att utdöma dödsstraff för ett brott begånget av en person som är under 18 år. Ett fåtal konventionsstater antar att denna regel endast innebär ett förbud mot att avrätta personer som är under 18 år vid den tidpunkt då straffet verkställs. Andra konventionsstater skjuter upp avrättningen till 18 års ålder. Kommittén upprepar att det uttryckliga och avgörande kriteriet är åldern vid den tidpunkt då lagöverträdelsen begicks. Om det inte finns tillförlitliga och avgörande bevis på att personen var under 18 år vid den tidpunkt då brottet begicks bör hon eller han ges tvivelsmålets fördel (benefit of the doubt) och dödsstraff får inte utdömas.

80. Kommittén uppmanar det fåtal konventionsstater som ännu inte har avskaffat dödsstraff för alla lagöverträdelser som har begåtts av personer som är under 18 år att göra detta skyndsamt och utan undantag. Dödsstraff som har utdömts för en person som var under 18 år vid den tidpunkt då lagöverträdelsen begicks bör ändras till ett straff som står i fullständig överensstämmelse med konventionen.

Inga livstids fängelsestraff utan möjlighet till villkorlig frigivning

81. Inget barn som var yngre än 18 år vid den tidpunkt då han eller hon begick ett brott får dömas till livstids fängelsestraff utan möjlighet till frigivning eller villkorlig frigivning. Den tid som ska avtjänas innan villkorlig frigivning övervägs bör vara betydligt kortare än för vuxna och bör vara realistisk. Möjligheten till villkorlig frigivning bör omprövas regelbundet. Kommittén påminner de konventionsstater som dömer barn till livstids fängelsestraff med möjlighet till frigivning eller villkorlig frigivning om att de när de tillämpar detta straff måste sträva efter att förverkliga målen för artikel 40.1 i konventionen. Det betyder bland annat att ett barn som har dömts till livstids fängelsestraff bör få utbildning, behandling och omvårdnad som är inriktade på barnets frigivning, återanpassning och förmåga att ta på sig en konstruktiv roll i samhället. Detta kräver också regelbunden omprövning av barnets utveckling och framsteg för att kunna fatta beslut om eventuell frigivning. Livstids fängelsestraff gör det mycket svårt, om inte omöjligt, att uppnå målen för

återanpassning. Kommittén noterar 2015 års rapport där specialrapportören mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning konstaterar att livstids fängelsestraff och långa fängelsestraff, till exempel att straffpåföljder staplas på varandra, är enormt oproportionerliga och därmed grymma, omänskliga eller förnedrande när de utdöms för ett barn (A/HRC/28/68, punkt 74). Kommittén rekommenderar starkt att konventionsstaterna avskaffar alla former av livstids fängelsestraff, inklusive icke tidsbestämda fängelsestraff, för alla brott som har begåtts av personer som var under 18 år när brottet begicks.

F. Frihetsberövande, inklusive frihetsberövande före rättegång och fängslande efter rättegång

82. Artikel 37 i konventionen innehåller viktiga principer för användning av frihetsberövande, de processuella rättigheterna för varje frihetsberövat barn, och bestämmelser om behandlingen av och förhållandena för barn som är frihetsberövade. Kommittén uppmärksammar konventionsstaterna på 2018 års rapport från specialrapportören för rätten till hälsa, där specialrapportören konstaterade att omfattningen och graden av barns lidande vid frihetsberövande och inspärning kräver ett globalt åtagande om att avskaffa barnfängelser och stora vårdanstalter parallellt med ökade investeringar i samhällsbaserade tjänster (A/HRC/38/36, punkt 53).

83. Konventionsstaterna bör omedelbart inleda en process för att minska användningen av frihetsberövande till ett minimum.

84. Inget i denna allmänna kommentar bör uppfattas som en uppmuntran till eller stöd för användning av frihetsberövande utan bör i stället ses som en vägledning om korrekta förfaranden och villkor i det fåtal fall där frihetsberövande anses vara nödvändigt.

Vägledande principer

85. De vägledande principerna för frihetsberövande är följande: a) Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller annat frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. b) Inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripandet utgör ofta startpunkten för frihetsberövande före rättegång och konventionsstaterna bör säkerställa att lagstiftningen innebär tydliga skyldigheter för tjänstemän inom rättsvårdande myndigheter att tillämpa artikel 37 i samband med gripandet. Dessutom bör konventionsstaterna säkerställa att barn inte sätts i transport- eller polisceller utom som en sista utväg och under kortast möjliga tid och att de inte placeras tillsammans med vuxna, utom om detta är för barnets bästa. Mekanismer för att snabbt överlämna barnet till föräldrar eller lämpliga vuxna bör prioriteras.

86. Kommittén noterar med oro att barn i många länder tillbringar månader, till och med år, frihetsberövade före rättegång, vilket utgör en grov kränkning av artikel 37 b i konventionen. Frihetsberövande före rättegång bör endast användas i de allra svåraste fallen och även då endast efter att placering i samhällsvård har övervägts noggrant. Alternativ hantering före rättegång minskar användningen av frihetsberövande, men även när barnet ska prövas inom rättskipningssystemet för barn bör andra åtgärder än frihetsberövande struktureras noggrant för att begränsa användningen av frihetsberövande före rättegång.

87. Lagen ska klart och tydligt ange kriterierna för att använda frihetsberövande före rättegång, som främst bör användas för att garantera att barnet inställer sig till domstolsförhandlingarna, och om barnet utgör en direkt fara för andra. Om barnet anses utgöra en fara (för sig själv eller andra) bör barnskyddsåtgärder vidtas. Frihetsberövande före rättegång bör omprövas regelbundet och vara tidsbegränsat i lag. Alla aktörer inom rättskipningssystemet för barn bör prioritera ärenden med barn som har frihetsberövats före rättegång.

88. I enlighet med principen om att frihetsberövande bör ske under kortast lämpliga tid bör konventionsstaterna ge regelbundna möjligheter att tillåta tidig frigivning från häkte, och polisarrest, för överlämning till föräldrar eller andra lämpliga vuxna. Det bör finnas möjlighet att välja att frige barnet med eller utan villkor, till exempel anmälningsplikt till en

auktoriserad person eller plats. Det bör inte ställas krav på betalning av borgen eftersom de flesta barn inte kan betala en sådan och det är diskriminerande gentemot fattiga och marginaliserade familjer. När borgen har fastställts innebär detta dessutom ett principiellt erkännande av domstolen att barnet bör frigges och att andra metoder kan användas för att garantera att barnet inställer sig.

Processuella rättigheter (artikel 37 d)

89. Varje frihetsberövat barn har rätt att snarast få tillgång till såväl juridiskt biträde som annat lämpligt stöd och rätt att få lagligheten i sitt frihetsberövande prövad av en domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet samt rätt till ett snabbt beslut i saken. Kommittén rekommenderar att inget barn frihetsberövas, utom i fall då det finns befogad oro för den allmänna säkerheten eller folkhälsan, och uppmanar konventionsstaterna att fastställa en åldersgräns under vilken barn inte lagligen får frihetsberövas, till exempel 16 år.

90. Varje barn som har gripits och berövats sin frihet bör ställas inför en behörig myndighet inom 24 timmar för att få lagligheten i ett sådant frihetsberövande eller dess förlängning prövad. Kommittén rekommenderar även att konventionsstaterna ser till att frihetsberövande före rättegång omprövas regelbundet i syfte att avsluta det. Om det inte går att villkorligt frigge ett barn vid eller före den första förhandlingen (inom 24 timmar), bör barnet formellt åtalas för de brott som har gjorts gällande och ställas inför domstol eller annan behörig, oberoende och opartisk myndighet eller rättskipande organ så snart som möjligt, men senast 30 dagar efter att barnets frihetsberövande före rättegång trätt i kraft. Kommittén är medveten om bruket att ajournera domstolsförhandlingar, ofta upprepade gånger och/eller under långa perioder, och uppmanar konventionsstaterna att anta maxgränser för antalet och längden avseende senareläggningar och att införa rättsliga eller administrativa bestämmelser för att säkerställa att domstolen eller annat behörigt organ fattar ett slutgiltigt beslut om åtalspunkterna senast sex månader efter den första dagen för frihetsberövandet. Om så inte sker bör barnet frigges.

91. Rätten att få lagligheten i frihetsberövandet prövad omfattar inte bara rätten att överklaga domstolsbeslut utan också rätten att få tillgång till domstol för prövning av ett administrativt beslut (som till exempel har fattats av polis, åklagare och andra behöriga myndigheter). Konventionsstaterna bör införa korta tidsfrister för att slutföra överklaganden och prövningar för att säkerställa snabba beslut i enlighet med konventionens krav.

Behandling och förhållanden (artikel 37 c)

92. Varje frihetsberövat barn ska hållas åtskilt från vuxna, även i polisceller. Ett frihetsberövat barn ska inte placeras i fängelse för vuxna eller på annan anstalt för vuxna, eftersom det finns gott om bevis för att detta äventyrar deras hälsa och grundläggande säkerhet samt deras förmåga att i framtiden hålla sig undan brott och återanpassas till samhället. Det tillåtna undantaget från att barn ska hållas åtskilda från vuxna anges i artikel 37c i konventionen, ”om det inte bedöms vara till barnets bästa att inte göra detta”, bör tolkas snävt och att det underlättar för konventionsstaterna bör inte väga tyngre än barnets bästa. Konventionsstaterna bör inrätta separata anstalter för frihetsberövade barn, med personal som har lämplig utbildning och som arbetar enligt barnvänliga riktlinjer och metoder.

93. Denna regel betyder inte att ett barn som har placerats på en ungdomsanstalt måste flyttas till en anstalt för vuxna så snart han eller hon fyllt 18 år. Det bör vara möjligt för han eller henne att fortsätta sin vistelse på ungdomsanstalten om det bedöms vara det bästa för honom eller henne och det inte står i motsättning till vad som bedöms vara det bästa för barnen på anstalten.

94. Varje frihetsberövat barn har rätt att hålla kontakt med sin familj genom brevväxling och besök. Barnet ska placeras på en anstalt som är så nära den egna familjens bostadsort som möjligt för att underlätta besök. Exceptionella omständigheter som kan komma att begränsa denna kontakt bör anges klart och tydligt i lagen och inte lämnas åt de behöriga myndigheternas godtycke.

95. Kommittén betonar att bland annat följande principer och regler måste följas vid alla fall av frihetsberövande.

- a) Frihetsberövande med isolering är inte tillåtet för personer under 18 år.⁹
- b) Barn bör ges en fysisk miljö och anpassningar som ligger i linje med rehabiliteringsmålen för boendeplaceringen. Vederbörlig hänsyn bör tas till deras behov av privatliv, sinnesstimulans, möjligheter att umgås med andra barn och att delta i idrott, fysisk träning, konst och fritidsaktiviteter.
- c) Varje barn har rätt till utbildning som passar hans eller hennes behov och förmåga, inbegripet rätten att genomgå examina, och som är utformad för att förbereda barnet för att återvända till samhället. Dessutom bör varje barn, när så är lämpligt, få en yrkesutbildning som kan förmodas förbereda honom eller henne för framtida anställning.
- d) Varje barn har rätt att bli undersökt av en läkare eller sjukvårdspersonal vid intagningen till häktesförvar/ungdomsanstalt, och ska få adekvat fysisk och psykisk hälso- och sjukvård under hela vistelsen på anstalten. Denna vård ska om möjligt tillhandahållas av hälso- och sjukvårdsinrättningar i samhället.
- e) Anstaltens personal bör främja och underlätta regelbunden kontakt mellan barnet och samhället i övrigt, inklusive kommunikation med barnets familj, vänner och andra personer, eller företrädare för externa organisationer med gott anseende, samt möjlighet att besöka hemmet och familjen. Det får inte finnas några begränsningar för barnets möjlighet att när som helst kommunicera konfidentiellt med sin advokat eller med andra biträden.
- f) Tvång får endast användas när barnet direkt hotar att skada sig självt eller andra, och endast när alla övriga kontrollmetoder har uttömts. Tvång får inte användas för att framtvunga lydnad och bör aldrig innebära avsiktligt tillfogande av smärta. Det får aldrig användas som straff. Användning av tvång, inklusive fysiska, mekaniska och medicinska tvångsåtgärder, bör ske under noggrann, direkt och fortlöpande kontroll av yrkesutövare inom medicin och/eller psykiatri. Inrättningens personal bör utbildas i de tillämpliga normerna, och personal som använder tvång i strid med regler och normer bör bestraffas på lämpligt sätt. Konventionsstaterna bör dokumentera, övervaka och utvärdera alla fall där tvång har använts och säkerställa att dessa minskas till ett minimum.
- g) Varje disciplinär åtgärd måste vara förenlig med upprätthållandet av barnets inneboende värdighet och med det grundläggande syftet för institutionell vård. Disciplinära åtgärder som strider mot artikel 37 i konventionen, inklusive kroppslig bestraffning, placering i mörk cell, isolering, eller annat slags bestraffning som kan äventyra den psykiska eller fysiska hälsan eller välbefinnandet för barnet i fråga måste vara strängt förbjudna. Disciplinära åtgärder får inte frånta barnet dess grundläggande rättigheter, till exempel besök av juridiskt biträde, kontakt med familjen, mat, vatten, kläder, sängkläder, utbildning, fysisk aktivitet eller meningsfull daglig kontakt med andra.
- h) Isolering bör inte användas för ett barn. Varje separation av barnet från andra bör ske under kortast möjliga tid och endast användas som en sista utväg för att skydda barnet eller andra. När det bedöms vara nödvändigt att hålla ett barn avskilt från andra bör detta göras under närvaro eller noggrann övervakning av en anställd med ändamålsenlig utbildning och skälen till detta och längden på denna åtgärd bör dokumenteras.
- i) Varje barn bör ha rätt att utan censur av innehåll framställa förfrågningar och klagomål till den centrala administrationen, rättsliga myndigheten eller annan oberoende myndighet, samt att utan dröjsmål informeras om svaret. Barnen behöver känna till sina rättigheter och känna till och ha enkel tillgång till dessa mekanismer för förfrågningar och klagomål.
- j) Oberoende och kvalificerade inspektörer bör ha befogenhet att genomföra regelbundna inspektioner samt oanmälda inspektioner på eget initiativ. De bör lägga särskild betoning på att genomföra enskilda och förtroliga samtal med barnen på inrättningarna.

⁹ Detta är en typ av isolering som inte används i Sverige. Av Human Rights Watch så förklaras det som en situation med frihetsberövande där en individ nekas tillgång till familjemedlemmar, en advokat eller en oberoende läkare. I vissa fall har fängslade inte ens rätt att meddela någon om deras arrestering.

k) Konventionsstaterna bör säkerställa att det inte finns några incitament för att frihetsberöva barn och inga möjligheter till korruption i fråga om placering eller om tillhandahållande av varor och tjänster eller kontakt med familjen.

G. Särskilda frågor

Militärdomstolar och statliga säkerhetsdomstolar

96. Det finns en framväxande bild av att rättegångar mot civilpersoner inför militärdomstolar och statliga säkerhetsdomstolar strider mot den ovillkorliga rätten till en rättvis rättegång i en behörig, oberoende och opartisk domstol. Detta utgör en ännu mer oroväckande kränkning av rättigheterna för barn, som alltid bör hanteras i särskilda rättskipningssystem för barn. Kommittén har tagit upp sina farhågor om detta i flera sammanfattande slutsatser och rekommendationer.

Barn som rekryteras och utnyttjas av icke-statliga väpnade grupper, däribland grupper som betecknas som terroristgrupper och barn som åtalas inom ramen för terroristbekämpning

97. Förenta nationerna har bekräftat flera fall där barn har rekryterats och utnyttjats av icke-statliga väpnade grupper, inklusive grupper som betecknas som terroristgrupper, inte enbart i konfliktområden utan även i andra områden, däribland barnens ursprungsländer och transit- eller återvändandeländer.

98. När barn kontrolleras av sådana grupper kan de bli offer för en mängd olika kränkningar. De kan till exempel värvas, militärutbildas, användas i fientligheter och/eller terroristhandlingar, inklusive självmordsattacker, tvingas utföra avrättningar eller användas som mänskliga sköldar. De kan kidnappas, säljas, utsättas för människohandel, sexuellt utnyttjande, barnäktenskap, användas för att transportera eller sälja narkotika, eller utnyttjas för att utföra farliga uppdrag såsom att spionera, utföra övervakning, vakta vägspärrar, patrullera eller transportera militär utrustning. Det har rapporterats att icke-statliga väpnade grupper och grupper som betecknas som terroristgrupper också tvingar barn att begå våldshandlingar mot sina egna familjer eller inom sina egna samhällen för att bevisa sin lojalitet och för att avskräcka dem från att lämna gruppen i framtiden.

99. Konventionsstaternas myndigheter ställs inför ett antal utmaningar när de ska hantera dessa barn. Vissa konventionsstater har intagit en bestraffande attityd utan att ta hänsyn till barns rättigheter, eller med endast begränsad hänsyn till dem. Detta leder till varaktiga konsekvenser för barnets utveckling och försämrar möjligheterna till återanpassning i samhället. Detta kan i sin tur få allvarliga konsekvenser för samhället i stort. Dessa barn grips ofta och sätts i förvar, åtalas och ställs inför rätta för sina handlingar i konfliktområden och, i mindre omfattning, även i sina ursprungsländer eller återvändandeländer.

100. Kommittén uppmärksammar konventionsstaterna på säkerhetsrådets resolution 2427 (2018). Där betonade säkerhetsrådet behovet av att införa standardiserade operativa förfaranden för en snabb överlämning till berörda civila barnskyddsaktörer av barn som har samröre med eller påstås ha samröre med alla icke-statliga väpnade grupper, inbegripet grupper som har begått terroristhandlingar. Säkerhetsrådet betonade att barn som hade rekryterats av väpnade styrkor och väpnade grupper i strid med gällande internationell rätt och som anklagades för att ha begått brott under väpnade konflikter i första hand bör behandlas som offer för brott mot internationell rätt. Säkerhetsrådet uppmanade också medlemsstaterna att överväga icke-rättsliga åtgärder med inriktning på återanpassning som alternativ till åtal och frihetsberövande, och uppmanade dem att upprätthålla rättssäkerheten för alla barn som frihetsberövats på grund av samröre med väpnade styrkor och väpnade grupper.

101. Konventionsstaterna bör säkerställa att alla barn som anklagas för lagöverträdelser, oavsett svårighetsgrad eller sammanhang, hanteras i enlighet med artiklarna 37 och 40 i konventionen och bör avstå från att anklaga och åtala dem för att ha uttryckt åsikter eller för att enbart ha haft samröre med en icke-statlig väpnad grupp, inklusive grupper som betecknas som terroristgrupper. I enlighet med punkt 88 i sin allmänna kommentar nr 20

rekommenderar kommittén också att konventionsstaterna inrättar preventiva ingripanden för att hantera sociala faktorer och grundorsaker och även åtgärder för social återanpassning, inklusive när de genomför säkerhetsrådets resolutioner om bekämpning av terrorism, till exempel resolutionerna nr 1373 (2001), 2178 (2014), 2396 (2017) och 2427 (2018), och generalförsamlingens resolution nr 72/284, särskilt rekommendationerna i punkt 18.

Rättskipningssystem som baseras på sedvänjor eller tillämpas av ett urfolk eller icke-statliga former av rättskipning

102. Många barn kommer i kontakt med flera rättssystem som fungerar parallellt med eller i utkanten av det formella rättssystemet. Det kan handla om rättskipningssystem som baseras på sedvänjor eller tillämpas av stammar, ett urfolk eller andra typer av system. Dessa kan vara mer tillgängliga än de formella mekanismerna och har fördelen av att snabbt och till förhållandevis låga kostnader kunna föreslå åtgärder som är anpassade efter de kulturella särdragen. Sådana system kan fungera som ett alternativ till officiella förfaranden mot barn och kan sannolikt bidra positivt till en förändring i kulturella attityder i fråga om barn och rättskipning.

103. Det finns ett framväxande samförstånd om att reformprogram för rättsväsendet bör ta hänsyn till sådana system. Med tanke på eventuella spänningar mellan statlig och icke-statlig rättskipning och farhågor om processuella rättigheter och risker för diskriminering eller marginalisering, bör reformer genomföras stegvis med metoder som ger en heltäckande bild av de berörda jämförande systemen och som är godtagbara för alla berörda parter. Rättskipningsprocesser och resultat som baseras på sedvänjor bör vara förenliga med konstitutionell rätt och med rättsliga och processuella garantier. Det är viktigt att det inte förekommer orättvis diskriminering, om barn som begår liknande brott hanteras på olika sätt i parallella system eller forum.

104. Konventionens principer bör genomsyra alla rättskipningsmekanismer som hanterar barn och konventionsstaterna bör säkerställa att konventionen är känd och genomförd. Åtgärder för reparativ rättvisa går ofta att genomföra genom rättskipningssystem som baseras på sedvänjor eller tillämpas av ett urfolk eller andra icke-statliga rättskipningssystem och kan skapa möjligheter till lärande för det formella rättskipningssystemet för barn. Erkännandet av sådana rättskipningssystem kan dessutom bidra till ökad respekt för ett urfolks traditioner, vilket kan vara till fördel för barn som tillhör ett urfolk. Ingripanden, strategier och reformer bör vara utformade för specifika sammanhang och processen bör drivas av nationella aktörer.

V. Hur rättskipningssystemet för barn organiseras

105. För att de principer och rättigheter som har behandlats i de föregående punkterna ska genomföras fullständigt måste rättskipningen för barn vara organiserad på ett fungerande sätt.

106. Ett heltäckande rättskipningssystem för barn kräver att det inrättas särskilda enheter inom polis, rättsväsende, domstolssystem och åklagarmyndighet, liksom specialiserade försvarare och andra företrädare som tillhandahåller juridisk och annan lämplig hjälp till barn.

107. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna inrättar barndomstolar, antingen som separata enheter eller som en del av befintliga domstolar. Om detta av praktiska skäl inte är genomförbart bör konventionsstaterna säkerställa att specialiserade domare utses för att handlägga mål som gäller barn.

108. Dessutom bör det inrättas specialtjänster för exempelvis övervakning, rådgivning eller tillsyn, jämte specialinrättningar som dagcenter, och vid behov småskaliga inrättningar för boenden för vård och behandling av barn som hänvisas dit av rättskipningssystemet för barn. En verklig samordning mellan dessa specialiserade enheter, tjänster och inrättningar bör främjas kontinuerligt.

109. Dessutom uppmuntras individuella bedömningar av barn och ett tvärvetenskapligt förhållningssätt. Särskild uppmärksamhet bör ägnas specialiserade samhällsbaserade tjänster för barn som inte är straffmyndiga men som bedöms behöva stöd.

110. Icke-statliga organisationer kan spela och spelar en viktig roll inom rättskipning för barn. Kommittén rekommenderar därför att konventionsstaterna strävar efter att aktivt involvera dessa organisationer i utvecklingen och genomförandet av sin övergripande rättskipningsstrategi för barn och, när så är lämpligt, förse dem med nödvändiga resurser för detta.

VI. Åtgärder för att öka medvetenheten samt utbildning

111. Barn som begår brott får ofta negativ publicitet i medier, vilket bidrar till en diskriminerande och negativ stereotyp bild av dessa barn. Att barn på detta sätt framställs negativt eller betraktas som brottslingar baseras ofta på en felaktig framställning eller förståelse av orsakerna till brottslighet. Resultatet blir återkommande krav på hårdare tag (till exempel nolltolerans, ytterst stränga straff efter tre begångna brott, föreskrivna minimistraff, prövning i vuxendomsstolar och andra i första hand bestraffande åtgärder). Konventionsstaterna bör försöka få parlamentsledamöter, icke-statliga organisationer och medier att aktivt och positivt engagera sig, för att främja och stödja utbildning och andra kampanjer för att säkerställa att alla aspekter av konventionen uppfylls för barn som befinner sig inom rättskipningssystemet för barn. Det är viktigt att barn engageras i dessa medvetandegörande åtgärder, i synnerhet de som har erfarenhet av rättskipningssystemet för barn.

112. För att rättskipningen för barn ska hålla god kvalitet är det mycket viktigt att alla inblandade yrkesutövare får lämplig tvärvetenskaplig utbildning om innehållet och innebörden i konventionen. Utbildningen bör vara systematisk och fortlöpande, och bör inte begränsas till information om de tillämpliga nationella och internationella lagföreskrifterna. Den bör innehålla fastställd och ny information från en rad olika områden, om bland annat sociala och andra orsaker till brottslighet, barns sociala och psykologiska utveckling, inklusive nya neurovetenskapliga rön, skillnader som kan leda till diskriminering av särskilda grupper, såsom barn som tillhör minoriteter eller ett urfolk, kulturen och trenderna i unga människors värld, dynamiken i gruppaktiviteter, samt de åtgärder som är tillgängliga för att hantera barn som begår brott, i synnerhet åtgärder för att undvika domstolsförfarande. Hänsyn bör även tas till möjligheten att använda ny teknik, till exempel möjligheten att "framträda i domstol" via video, samtidigt som risker med annan teknik bör noteras, till exempel DNA-profilering. Det bör kontinuerligt göras bedömningar av vad som fungerar.

VII. Uppgiftsinsamling, utvärdering och forskning

113. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att systematiskt samla in kategoriserade data, bland annat om antal och vilken typ av lagöverträdelse som begås av barn, användning av och genomsnittlig längd på frihetsberövande före rättegång, antal barn som hanteras med andra åtgärder än rättsliga förfaranden (alternativ hantering), antal dömda barn, typ av påföljder som utdöms och antal frihetsberövade barn.

114. Kommittén rekommenderar konventionsstaterna säkerställer regelbundna utvärderingar av sina rättskipningssystem för barn, i synnerhet när det gäller hur väl de vidtagna åtgärderna fungerat, och i förhållande till frågor som rör diskriminering, återanpassning och brottsmönster. Utvärderingarna bör helst göras av oberoende akademiska institutioner.

115. Det är viktigt att barn involveras i denna utvärdering och forskning, i synnerhet de som är eller har kommit i kontakt med systemet, och att utvärdering och forskning bedrivs i enlighet med befintliga internationella riktlinjer om barn i forskning.